

94. Makine çevirisinden sohbet robotu çevirisine: ChatGPT ile deneysel bir çalışma

Nilüfer ALİMEN¹

APA: Alimen, N. (2023). Makine çevirisinden sohbet robotu çevirisine: ChatGPT ile deneysel bir çalışma. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 1532-1548. DOI: 10.29000/rumelide.1369589.

Öz

Bu çalışmanın amacı yakın zamanda kullanıma sunulmuş olan ve büyük dil modeline dayanan sohbet robotu ChatGPT'nin çeviri uygulamaları ve çeviri eğitimine yansımalarını irdelemektir. Bu amaç doğrultusunda ChatGPT'nin ücretsiz olarak erişilebilen 3.5 versiyonunun bir “çeviri görevi tanımı” (“translation brief”) (Nord, 1997, s. 30) doğrultusunda yaptığı çeviri ve “istem”lere (“prompt”) verdiği yanıtlar incelenmiştir. İnceleme nesnesini sağlık alanından bir bilgilendirici metin oluşturmaktadır. ChatGPT'ye çeviri “iş”inin (“commission”) “skopos”unu (Vermeer, 2000, s. 228) içeren bir “çeviri görevi tanımı” verilmiş; bu tanım doğrultusunda bir hasta bilgilendirme broşürü İngilizceden Türkçeye çevriltilmiş; MQM'de (Multidimensional Quality Metrics) belirtilen “doğruluk” (“accuracy”), “akıcılık” (“fluency”) ve “terminoloji” (“terminology”) hataları çeviride işaretlenmiştir. Ardından çeviri hatalarının düzeltilmesiyle ilgili bir dizi istem verilmiş ve sohbet robotunun çeviri kararları sorgulanmıştır. İncelemenin sonucunda robotun kendisine verilen anlık istemleri genellikle başarılı bir şekilde yerine getirirken bazı istemlere yanıt veremediği görülmüştür. Özellikle de terminoloji hatalarını düzeltme bağlamında, gerçek hayatta var olmayan bir terimi varmışçasına kullandığı, çeviri kararlarını gerekçelendirirken hatalı bilgiler verebildiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla, insan çevirmenin müdahalesinin, özellikle de yüksek risk taşıyan metinlerin çevirisinde, şart olduğu görülmüştür. Nitekim aldığı çeviri kararlarının sorumluluğunu taşımak insan çevirmene özgüdür. Elde edilen bulgular doğrultusunda, çalışmada yapay zekâ teknolojilerinin beraberinde getirdiği, sohbet robotuna istem verme gibi yeni görevlerin çeviri eğitimine dahil edilmesi ve çeviri işlerinde ChatGPT vb. uygulamaları kullanmanın avantaj ve dezavantajlarıyla ilgili öğrencilerde farkındalık yaratılması önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: ChatGPT, skopos, çeviri görevi tanımı, istem, çevirmen eğitimi

From machine translation to chatbot translation: An experimental study with ChatGPT

Abstract

This study aims to scrutinize the translation feature of ChatGPT, a chatbot based on large language model that has been made available recently, and its impacts on translation practices and translator training. With this aim, a translation made by the free version of the chatbot (ChatGPT 3.5) in accordance with a “translation brief” (Nord, 1997, p. 30) and its responses to the “prompts” have been examined. An informative text from the field of health constitutes the object of this study. ChatGPT was given a “translation brief”, containing the “skopos” of the “translation commission” (Vermeer, 2000, p. 228), and asked to translate a patient information brochure from English to Turkish in line

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü (İstanbul, Türkiye), nilufer.alimen@yildiz.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1993-8918 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 17.08.2023-kabul tarihi: 20.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1369589]

with the brief; and the “accuracy”, “fluency” and “terminology” errors as specified in MQM (Multidimensional Quality Metrics) were annotated in the translated text. Then, a series of prompts were given regarding the correction of translation errors, and the chatbot was inquired about its translation decisions. The results have shown that while the robot generally successfully fulfilled the instant prompts, it could not respond to some of them. It has been observed that particularly in terms of correcting terminology errors, the robot might use a term that does not exist in real life and that it might give incorrect information while justifying its translation decisions. It has been seen that the intervention of the human translator is essential, especially when translating high-risk texts. Thus, taking responsibility for the translation decisions made is unique to human translators. In line with these findings, this study recommends including new tasks brought by artificial intelligence technologies, such as prompting the chat robot, into translator training and raising awareness among students in terms of advantages and disadvantages of using applications like ChatGPT in translation commissions.

Keywords: ChatGPT, skopos, translation brief, prompt, translator training

1. Giriş

Günümüz dünyasında insanların hızlı ve kaliteli çeviriye duydukları ihtiyaç gitgide artmaktadır. Son yıllarda eviri teknolojileri alanında makine çevirisi bağlamında yapılan atılımların bir sonucu olarak Google Translate, Yandex Translate, Bing Translator ve DeepL gibi ücretsiz evrimii makine çevirisi sistemleri milyonlarca insan tarafından kullanılmaktadır. Yapay zekâ teknolojisinin makine çevirisi sistemlerine entegre edilmesinin pek çok kullanıcının geçmişe kıyasla daha kaliteli makine çevirisi çıktısı elde etmelerine yardımcı olduğu söylenebilir. Ancak makine çevirisine başvurmak her ne kadar hızlı ve ekonomik bir çözüm gibi görünse de insan çevirmenin tamamen devre dışı kalması ve uzman olmayan kişilerin ham makine çevirisi çıktısını her eviri durumunda sorunsuz bir şekilde kullanabilmesi söz konusu değildir. Özellikle de hayati önem taşıyan metinler söz konusu olduğunda gerek nöral makine çevirisi gerekse yapay zekâ destekli makine çevirisi sistemlerinden alınan çıktıların kalitesinin, bir insan uzman tarafından değerlendirilmesi gerekliliğinden söz edilmektedir (krş. Alimen, Öner Bulut ve Karadağ, 2023: 97).

Bu bağlamda sağlık alanında kullanılan ve alan uzmanlarından çok toplumun geneline hitap eden metinlerin önem taşıdığı düşünölmektedir. “Bilgilendirici metin türü” (Reiss (ev. Refiğ), 1988, s. 74) altında sınıflandırabileceğimiz “hasta bilgilendirme broşürleri”² (“patient information leaflets”) farklı kuruluşlar (hastaneler, dernekler, sağlık bakanlıkları, uluslararası sağlık kuruluşları vb.) tarafından hazırlanmakta ve kamuoyunun dikkatine sunulmaktadır. İnsanlar tarafından “güvenilir kaynaklar” olarak görölen ve gerek hastalık gerekse tedavi süreciyle ilgili birtakım temel bilgileri içeren hasta bilgilendirme broşürleri aynı zamanda hastalara “güvence sağlamak”, hastaların “endişelerini gidermelerine yardımcı olmak” ve “öz bakımlarına destek olmak” gibi bir dizi fayda sağlamaktadır (Williamson ve Martin, 2010, s. 1824). Herhangi bir sağlık sorunu yaşayan kişilerin başvurduğu kaynakların başında gelen, internet üzerinden ulaşılabilen ve güvenilir olması beklenen bu belgelerin çevirisinin hatasız olması gerektiği vurgulanır. Araştırmacılar genel olarak sağlık alanında üretilen, hastanelerde veya ilgili sağlık kurumlarının web sitelerinde kullanılan ve insan sağlığını doğrudan

² İngilizce konuşulan ölkelerde “patient information leaflet” (“hasta bilgilendirme kitapçığı”) teriminin yanı sıra “patient information brochure” (“hasta bilgilendirme broşürü”) veya “patient fact sheet” (“hasta bilgilendirme formu”) gibi terimlere de rastlamak mümkündür. Bu çalışmada hastaların bilgilendirme amaçlı tüm metinleri karşılamak için İngilizcede “patient information leaflet”, Türkçede ise yaygın olarak kullanıldığı tespit edilen “hasta bilgilendirme broşürü” terimleri kullanılmıştır.

etkileyen metinlerin çevirilerinde makine çevirisinin “dikkatli bir şekilde kullanılması” gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir (krş. Kreger ve diğerleri, 2019, s. S6). Örneğin 2020 yılında yaşanan küresel Covid-19 salgını esnasında hastalığın semptomları, tedavi yöntemleri ve hastalıktan korunma yöntemleri ile ilgili toplumun geneline yönelik bilgilendirici metinlerin hızlı bir şekilde üretilip farklı dillere çevrilmesinin insan sağlığı açısından ne kadar büyük önem arz ettiği görülmüştür (bkz. Luo, 2021; Mahadin ve Alimat, 2023).

2022 yılında ChatGPT'nin çeviri özelliğini kullanıcılara sunmasının makine çevirisi teknolojilerinin kullanımına ilişkin tartışmaya yeni bir boyut kattığı söylenebilir. Bunun sonucu olarak insan çevirmenin rolünün, özellikle de çevirmen eğitimi bağlamında, bir kez daha sorgulanması gerektiği düşünülmektedir.

2. Makine çevirisinden sohbet robotu çevirisine: insan çevirmenin rolü

Çeviri teknolojilerindeki gelişmeler çevirmenlik mesleğini ve sektörel çeviri uygulamalarını sürekli etkilemektedir. Bilgisayar Destekli Çeviri (BDC) araçlarının geliştirilmesiyle değişen çeviri iş akışları, makine çevirisi sistemlerinin yaygın biçimde kullanılmaya başlamasıyla değişip dönüşmeye devam etmektedir. Makine çevirisi sistemlerinin çeviri alanı üzerindeki etkileri çok sayıda araştırmannın konusu olmuştur (örn. Alimen, Öner Bulut ve Karadağ, 2023; Kenny, 2022; Ragni ve Vieira 2022; Vieira ve Alonso 2020, Cadwell, O'Brien ve Teixeira, 2018; Moorkens, 2017; O'Brien, 2012).

Söz konusu teknolojilerin çevirmenlik mesleği bağlamındaki en somut sonucu, makine çevirisi sonrası düzeltme (machine translation post-editing) şeklinde yeni bir uygulama alanının ortaya çıkmış olmasıdır. Makine çevirisi sistemlerinden alınan ham çıktıdaki hataların belirlenmesi ve düzeltilmesi (krş. O'Brien, 2022) anlamına gelen makine çevirisi sonrası düzeltme, sektörde yaygınlaştığı ölçüde çevirmen eğitimi araştırmacılarının dikkatini çekmiştir. Bu yeni mesleki role ilişkin eğitim uygulamalarını ve genel anlamda makine çevirisinin çeviri eğitimine entegrasyonunu konu alan araştırmalar çevirmen eğitimi alanında önemli bir yer tutar hale gelmiştir (örn. Alimen ve Öner Bulut, 2020; Nitzke, Hansen-Schirra ve Canfora, 2019; Öner Bulut, 2019; Doherty ve Kenny, 2014; Flanagan ve Christensen, 2014; Kenny ve Doherty, 2014). Makine çevirisi sonrası düzeltmenin yanı sıra, insan çevirmenin uzmanlaşması gereken bir alan olarak makine çevirisi kalite değerlendirmesinin çevirmen eğitimine dahil edilmesi konusunda da araştırmalar gün geçtikçe artmaktadır (örn. Öner ve Öner Bulut, 2021; Doherty, Moorkens, Gaspari ve Castilho, 2018; Moorkens, 2018).

Makine çevirisinin çeviri iş akışlarına entegre olması ve çeviri alanında, insan çevirmenin yanı sıra performans gösteren bir “fail” (“agent”) (Olohan 2011) şeklinde ortaya çıkmış olması, insan çevirmenin gelecekteki varlığı ve oynayacağı roller açısından dikkat çekmektedir. Bu nedenle çevirmenlik mesleğinin, dolayısıyla da çevirmen eğitiminin sürdürülebilirliği bağlamında “insani katma değer” (“human added value”) kavramı kilit önem arz eder hale gelmiştir (krş. Öner Bulut ve Alimen, 2023; Massey, 2021; Massey ve Kiraly, 2019).

Başta çeviribilim olmak üzere, ilgili başka disiplinlerden birçok araştırmacı makine çevirisi olgusunun çeviri uygulaması, çevirmenlik mesleği ve çevirmen eğitimi üzerindeki etkileri konularında düşünmeye devam ederken, yakın zamanda yeni bir teknolojik gelişme yaşanmıştır. OpenAI şirketi tarafından 2022 yılında kullanıma sunulan, büyük dil modeline dayanan bir sohbet robotu ChatGPT ile birlikte çeviri dünyasında yeni tartışmalar gündeme gelmiştir. Aslında sadece bir çeviri yazılımı olarak geliştirilmeyen ama çeviri “yapabilen” ChatGPT'nin yarattığı heyecan dalgasının bir nedeni, söz konusu teknolojinin,

kendisine verilen farklı “eviri görevi tanımlarına” (“translation brief”) (Nord, 1997) göre aynı metnin farklı çevirilerini üretebiliyor ve eviri üzerine insan ile yapay zekânın “sohbet” etmesini mümkün kılıyor olmasıdır. Yaygın biçimde kullanılan ve ücretsiz erişilebilen GoogleTranslate, DeepL, Bing Translator, Yandex Translate gibi makine çevirisi sistemlerinde olmayan bu özelliklerin, eviri uygulaması bağlamında hem yeni imkanlar hem de yeni meydan okumalar barındırdığı söylenbilir.

Yakın zamanda yayımlanan “eviri İş Akışında Makine evirisi Sistemleri ve Sohbet Robotlarının Bütünleşik Kullanımı” (2023) başlıklı makalede Sevda Pekcoşkun Güner ve Edip Serdar Güner, evirinin erek kitesinin istemde belirtilmesi durumunda ChatGPT’nin “amaca uygun bir eviri” üretebildiğini ancak ilgili çevirinin yine de insan çevirmenin müdahalesine ihtiyaç duyduğunu ifade etmişlerdir (751). Yine yakın zamanlı bir çalışmada, “Optimizing Machine Translation through Prompt Engineering: An Investigation into ChatGPT’s Customizability” (2023) (“İstem Mühendisliği Aracılığıyla Makine evirisini Optimize Etmek: ChatGPT’nin zelleştirilebilirliği zerine Bir Araştırma”) başlıklı makalede Masaru Yamada, evirinin amacı ve erek kitleye ilişkin bilgileri içeren farklı istemlerin, ChatGPT’nin ürettiği çevirilerin kalitesini nasıl etkilediğine dair yrttği araştırmanın bulgularını sunmuştur. Söz konusu bulgulara göre, ChatGPT’ye çevirinin amacı ve erek kitle ile ilgili bilgi verilmesinin, eviri kalitesini genel anlamda arttırdığı; ilgili yöntemin özellikle pazarlama metinlerinin çevirisinde işe yaradığı ve geleneksel makine çevirisi sistemlerinin ürettiği çevirilere göre daha kullanışlı metinlerin üretilmesini sağladığı ifade edilmiştir. Yamada’ya göre yine de bu konuda daha kapsamlı btncelerle çalışmaların yapılması gerekmektedir (2023, paragraf 42).

ChatGPT’nin ortaya çıkışıyla, insan çevirmenin eviri alanında gelecekte oynayacağı role ve eviri eğitiminin nasıl yapılandırılması gerektiğine dair yeni soruların sorulması ve geleceğe ışık tutacak yeni araştırmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Söz konusu teknolojinin insan çevirmenin, hatta makine çevirisinin yerini alacağı ya da alamayacağı şeklinde genelleyici ve toptancı yaklaşımlardan ziyade güçlü ve zayıf yönlerinin bilimsel araştırmalarla ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu makalede sunulan uygulama çalışması da söz konusu gereksinimden yola çıkarak tasarlanmıştır. Bu makalede sunulan uygulama çalışması söz konusu gereksinimden yola çıkarak tasarlanmıştır.

3. ChatGPT ile eviri ‘kararları’ üzerine bir ‘sohbet’ denemesi

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle “translation brief” (“eviri görevi tanımı”) ve “prompt” (“istem”) arasındaki ayrımın ifade edilmesi ve bu çalışmada söz konusu kavramların nasıl kullanıldığının açıklanması gerekmektedir. Bu amaçla Katharina Reiss ve Hans J. Vermeer’in temelini attığı ve ilk kez 1978 yılında yayımlanan (krş. Vermeer (ev. Bahadır ve Dizdar), 2004, s. 265) skopos kuramından söz edilecektir. “eviriyi içine alan çeviriye ilişkin her tür eylemi bir eylem” olarak değerlendiren ve “her eylemin bir amacı, bir maksadı” olduğunu belirten Vermeer Yunancada “amaç” anlamına gelen skopos sözcüğünü “bir çevirinin amacı veya maksadı için kullanılan teknik bir terim” olarak kullandığını belirtmiştir (Vermeer (ev. Chesterman), 2000, s. 221). Çeviri eylemini ise “kendi kültür ortamı içerisinde bir kaynak METİN alınır ve yerine, kendi (farklı) kültür ortamında ‘skopos’una uygun şekilde işleyebilecek bir erek METİN konur” (vurgular yazara aittir) şeklinde açıklamıştır (Vermeer (ev. Bahadır ve Dizdar), 2004, s. 265). Skopos kuramı bağlamında “iş” (“commission”) kavramının önemini vurgulayan Vermeer, her eviri içinde skoposun açık ya da örtük bir şekilde belirtilmesi gerektiğini öne srmştir ((ev. Chesterman), 2000, s. 228). Çevirmen, skoposu belirlerken sürece dahil olan “eviri işini başlatan kişi” (“initiator”), erek kitle, okur gibi kişilerin tavsiyelerini göz önünde bulundurabilir (Vermeer (ev. Bahadır ve Dizdar), 2004, s. 265-266). Ancak çeviriyi “etik bir eylem” olarak nitelendiren

Vermeer'e göre çevirmen (sorumluluğun kendisinde olduğunun bilincinde olmak kaydıyla) skoposu belirlemede özgürdür ((çev. Bahadır ve Dizdar), 2004, s. 266).

Çeviri eylemi açısından kritik önem taşıyan “skopos” ve “iş” kavramları üzerine araştırmalar yapan bir diğer isim de Christiane Nord'dur. Nord'a göre “çeviri görevi tanımı”nda “ne tür bir çeviriye ihtiyaç duyulduğu” belirtilir ve bu doğrultuda “çeviri işini başlatan” veya “bu rolü oynayan” kişi tarafından çevirinin skoposu belirlenir (1997, s. 30). Nord, çeviri görevi tanımında çevirmene çeviri işini nasıl yapacağını veya hangi çeviri stratejilerini kullanacağını belirtilmediğine, çeviri kararlarının tamamen çevirmenin “sorumluluğuna” ve “edincine” dayandığına dikkat çekmiştir (s. 30). Çeviri görevi tanımının çevirmen eğitimi açısından da büyük önem arz ettiğine dikkat çeken Nord, çevirmenlerin erek metnin amacına ilişkin “geçmiş deneyimi veya rutini” uyarınca “çıkarımlar” yapabildiğini, ancak böyle bir deneyimi olmayan çeviri öğrencilerine “her bir çeviri işi için erek metnin belirli bir işlevi yerine getirmesi gereken koşulları tanımlayan” bir görev tanımı verilmesi gerektiğini vurgulamıştır (s. 59). Bir çeviri görevi tanımında başlıca dört bilginin olması gerektiğini öne süren Nord, bunları “metnin (kastedilen) işlev(ler)i”, erek metnin alıcı kitlesi, “metnin alınlanacağı (muhtemel) zaman ve yer”, “metnin iletileceği mecrâ” ve “metnin üretim veya alınlanma gerekçesi” olarak sıralamıştır (s. 60).

Nord'un görev tanımında yer alması gerektiğinin altını çizdiği bu dört bilgi, günümüz “istem” (“prompt”) kavramı çerçevesinde gündeme gelen talimatları akla getirir ve benzerlikler/farklılıklar üzerinden bir sorgulama yapılmasını zorunlu kılar. ChatGPT'nin çeviri alanına getirdiği en önemli yeniliğin sohbet robotunun kullanıcıdan aldığı istem doğrultusunda çeviri yapabilmesi olduğu söylenebilir. İstem mühendisliği alanında kullanılan “istem” kavramı “bir büyük dil modeline verilen, modeli özelleştirerek ve/veya geliştirerek veya modelin kabiliyetlerini iyileştirerek programlayan bir dizi talimat” olarak tanımlanmıştır (White ve diğerleri, 2023, paragraf 3). Diğer sohbet robotlarından farklı olarak kullanıcıların istemlerine ilişkin “bağlamsal farkındalığı” koruyabildiği öne sürülen ChatGPT, kullanıcının istem girdisini nasıl uyarladığına bağlı olarak “giderek artan kesinlikte” sonuçlar verebilmektedir (Short ve Short, 2023, s. 2).

Yukarıda sunulan bilgiler ışığında “istem” ile “çeviri görevi tanımı” arasında bir ayrım yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu çalışmada “istem” “çeviri görevi tanımı”nın altında ve daha mikro-ölçekli talimatlar olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla çeviri görevi tanımı metnin geneli için geçerliken istem, çeviri kararlarını sorgulamak veya yeniden çeviri talebinde bulunmak için kullanılan ifadeleri karşılamaktadır.

Bu çalışmada kullanılan hasta bilgilendirme broşürü Avustralya'da bulunan bir kadın ve çocuk hastanesinin (The Woman and Children's Hospital) web sitesinden alınmıştır. Hastanenin çocuk acil bölümü tarafından hazırlanan “Eczema (atopic dermatitis) fact sheet”³ başlıklı broşürde egzama, diğer adıyla atopik dermatit, hastalığının tanımı, belirtileri, nedenleri ve tedavi süreci açıklanmıştır. Broşürün girişindeki “What is eczema?” (“Egzama nedir?") başlığının altında yer alan paragrafa bakıldığında çocuklarda yaygın bir rahatsızlık olan egzamanın belirtilerinin açıklandığı görülmektedir. Metin boyunca “çocuk” vurgusunun yapıldığı ve hastanenin çocuk hastalıkları konusunda uzmanlaştığı göz önünde bulundurulduğunda İngilizce kaynak metnin egzama rahatsızlığı olan çocukların ebeveynleri için üretildiği ve metnin amacının ebeveynleri bu hastalık konusunda bilgilendirmek olduğu anlaşılmaktadır.

³ Erişim adresi: <https://cdn.wchn.sa.gov.au/downloads/WCH/children/emergency/Eczema-Atopic-Dermatitis-Fact-Sheet.pdf>

Tasarlanan eviri senaryosunda ilgili metnin Avustralya’da yaşayan, İngilizce bilmeyen ve egzama rahatsızlığı olan çocuklarını hastaneye götüren göçmenler için İngilizceden Türkçeye evrilmesi gerekmektedir. Metnin evirisi için ChatGPT’ye aşağıdaki eviri görevi tanımları verilmiştir:

Aşağıdaki İngilizce bilgilendirici metin Avustralya’daki The Women and Children’s Hospital tarafından hazırlanmıştır. Çocuklarda egzama hastalđı ve tedavisiyle ilgili bilgiler içermektedir. İngilizce metin, egzama hastalđı olan çocukların anne ve babaları için yazılmıştır. Metni Avustralya’da yaşayan, çocuğu egzama hastası olan ve İngilizce bilmeyen anne ve babalar için bilgilendirici bir metin olarak Türkçeye çevirir misin?

Görev tanımında öncelikle kaynak metne ilişkin dil, hazırlayan kurum, yayımlandığı ülke, konu ve içerik, metin türü ve erek kitle gibi bilgiler verilmiştir. Görev tanımının devamında ise erek metnin kim için, hangi dile, ne amaçla ve hangi metin türünün özellikleri göz önünde bulundurularak çevrileceği belirtilmiştir. ChatGPT’nin bu görev tanımını doğrultusunda çevirdiği metin üzerinde sözcük düzeyinde bir kaynak-erek metin karşılaştırılması yapılmıştır. Tespit edilen hatalar tüm dünyada yaygın bir şekilde kullanılmakta olan MQM’de (Multidimensional Quality Metrics) belirtilen ve en sık rastlanan “doğruluk” (“accuracy”), “akıcılık” (“fluency”) ve “terminoloji” (“terminology”) hata trleri uyarınca belirlenmiştir. Bu hata trlerinin en genel tanımları şu şekildedir:

- Doğruluk hatası: erek metnin kaynak metni doğru bir şekilde yansıtmamasına ilişkin hatalar;
- Akıcılık hatası: (eviri olup olmadığına bakmaksızın) bir metnin biçimi veya içeriğiyle ilgili hatalar;
- Terminoloji hatası: bir terimin (yani belirli bir alana özgü bir sözcüğün), ilgili alan için beklenenden farklı bir terimle evrilmesi⁴.

Yukarıda belirtilen hata trleri uyarınca yapılan incelemenin ardından ChatGPT’ye hatalarla ilgili istemler verilmiştir. Söz konusu istemler genel olarak robotun eviri kararlarını sorgulama ve tekrar eviri yapmasını talep etme odaklıdır. Aşağıda önce kaynak metin (KM) ve erek metinden (EM) alınan segmentler tablolarda sunulmuştur; erek metinde işaretlenen hata(lar) italikle vurgulanmıştır; hata(lar)a ilişkin bir betimleme yapılmış, ardından erek metindeki hata(lar) zerine ChatGPT’yle yapılan sohbet alıntılarla örneklenerek tartışılmıştır.

rnek 1

KM	EM
How to reduce or prevent eczema flare-ups.	<i>ocuklarda⁵ egzama şiddetlenmelerini azaltma veya nleme yolları.</i>

Bu segmentte öncelikle “ocuklarda” sözcüğünün kaynak metinde olmamasına rağmen erek metinde yer aldığı görülmektedir. İncelemede temel alınan erevdede, eklemeler “doğruluk” hatası sınıflandırmasında değerlendirilmektedir. Yapılan eklemenin, en azından fazlalık olarak ele alınıp bu erevdede değerlendirilmesi elbette mümkündür. Ancak metnin bağlamı göz önünde bulundurulduğunda bu eklemenin uygun olduğu da düşünülebilir. Dolayısıyla robota neden ekleme yaptığı sorulmuş ve aşağıdaki yanıt alınmıştır:

⁴ Burada belirtilen tanımlar “Multidimensional Quality Metrics (MQM) Issue Types: DRAFT 2018-10-04” başlıklı versiyondan alınmıştır. Erişim adresi: <https://www.w3.org/community/mqmcg/2018/10/04/draft-2018-10-04/>.

⁵ Metin incelemesi bölümünde sunulan doğrudan alıntılarda yapılan tüm italik vurgular yazara aittir.

Kullanıcı
“Çocuklarda egzama şiddetlenmelerini azaltma veya önleme yolları.” cümlesini çevirirken İngilizce cümlede olmadığı halde “çocuklarda” sözcüğünü Türkçe çeviriye neden ekledin?
ChatGPT
Özür dilerim, çeviri sırasında gereksiz bir eklemeyi gözden kaçırmışım. Doğru çeviri şu şekildedir: “Eczema şiddetlenmelerini azaltma veya önleme yolları.”
Kullanıcı
Sence bu ekleme gerçekten gereksiz miydi?
ChatGPT
Özür dilerim, ilk cevabımda yaptığım eklemeyi gereksiz bulmuyorum. Aslında “Çocuklarda egzama” ifadesi orijinal İngilizce metinde “Children with eczema” olarak geçtiği için çeviri sırasında bu ifadeyi korumayı tercih ettim. Bu, metinde bahsedilen konunun çocuklarla ilgili olduğunu vurgulamak amacıyla yapılan bir çeviri tercihidir. Eğer metin tamamen genel bir konu hakkında olsaydı ve çocuklarla sınırlı olmasaydı, o zaman bu ifadeyi eklememek daha uygundu. Yani çeviri tercihi, metindeki bağlama ve odak noktasına bağlı olarak farklılık gösterebilirdi.

Alıntıda görüldüğü üzere, robotun ilk soruya yanıt olarak yaptığı eklemeyi “gereksiz” olarak nitelendirmesi, ancak eklemenin “gerekliliğinin” sorgulanması durumunda kararını değiştirmesi dikkat çekmektedir. Metnin “bağlamını” ve “odak noktasını” göz önünde bulundurarak ilgili eklemeyi yaptığını açıklamıştır. Eklemenin neden yapıldığı sorulduktan sonra yeni bir çeviri sunan robotun bu kez de “egzama” terimini “eczema” olarak kullandığı -yani kaynak dilde bıraktığı- ve dolayısıyla bir “terminoloji” hatası yaptığı görülmüştür. Bunun nedeni sorulduğunda aşağıdaki yanıt alınmıştır:

Kullanıcı
“Eczema şiddetlenmelerini azaltma veya önleme yolları.” şeklindeki çevirinde neden İngilizce “eczema” terimini Türkçeye çevirmedi?
ChatGPT
Evet, haklısınız, özür dilerim. Yanlışlıkla “eczema” terimini çevirmedi. Doğru çeviri şu şekilde olmalıdır: “Egzama şiddetlenmelerini azaltma veya önleme yolları.” Bu, çeviri sırasında bir hata yaptığımı kabul ettiğim bir düzeltmedir. Doğru çeviri için teşekkür ederim.

Bu örnekte görüldüğü üzere robot çeviri kararlarının sorgulanması durumunda işaretlenen hatadan bağımsız bir sözcüğü (ilk aşamada doğru çevirmiş olmasına karşın) hatalı çevirebilmektedir. Dolayısıyla robottan hatalı bir cümleyi tekrardan çevirmesi istendiğinde segmentin tamamı dikkatli bir şekilde kontrol edilmeli, yalnızca hatalı kısmın düzeltilmesi gözetilmemelidir.

Örnek 2

Bir diğer örnek kaynak metindeki alt başlıkların çevrilmesine ilişkindir. Bilindiği üzere ücretsiz çevrimiçi makine çevirisi sistemleri kaynak metindeki italik veya kalın yazı karakteri gibi özellikleri çeviri çıktısında korumamaktadır. Bu çalışmada ChatGPT’nin ilgili özellikleri çeviri çıktısında koruyup korumadığına da bakılmış, ancak büyük harflerle yazılan sözcükler dışındaki vurguları algılamadığı, dolayısıyla çeviri çıktısında da korumadığı görülmüştür. Robot, başlığı aşağıdaki gibi çevirmiştir:

KM	EM
<i>Most Important: Hydrating the skin:</i>	<i>En Önemli: Cildi Nemlendirmek:</i>

Burada “most important” ifadesinin Türkçe karşılığı olarak verilen “en önemli” ifadesi anlam düşüklüğüne neden olduğu için “akıcılık” hatası olarak değerlendirilebilir. Bu hatanın düzeltilmesi istendiğinde robot aşağıdaki çeviriyi önermiştir:

Kullanıcı
Türkçede “En nemli: Cildi Nemlendirmek:” yeterince anlaşılır değil. Anlaşılır bir şekilde tekrar Türkçeye çevirir misin?
ChatGPT
Tabii, daha açık bir eviri sunabilirim: “En nemlisi: Cildi Nemlendirmek:”
Kullanıcı
Teşekkürler. Sence neden ilk seferde bu şekilde evirmedin?
ChatGPT
İlk eviri denememde, “En nemli: Cildi Nemlendirmek:” ifadesinin “Most Important: Keeping the Skin Moist:” şeklindeki orijinal ifadeye daha yakın bir eviri olduğunu düşündüm. Ancak, açıklığın ve anlaşılabilirliğin daha önemli olduğunu fark ettiğimde, daha net bir ifade kullanmanın daha iyi olacağını anladım. Sizin uygun bir eviri talep etmeniz üzerine daha anlaşılır bir ifade önerdim. ğrenmeye devam ederek daha iyi hizmet sunmaya çalışıyorum, bu nedenle düzeltmeler ve uyum sağlama her zaman mümkün olabiliyor.

Robot hatalı çeviriye ilişkin gerekçesini “orijinal ifadeye daha yakın bir eviri” sunmak şeklinde belirtmiştir. İlk eviride “kaynak odaklı” olarak tanımlanabilecek bir eviri sunmasına karşın tekrar eviri istemi sonrası çeviride “açıklığı” ve “anlaşılabilirliği” gözeterek “daha net bir ifade” kullandığını ne srmştir.

rnek 3

KM	EM
Putting moisture back into the skin and <i>keeping it there</i> is VITAL to control eczema.	Cildin nemini geri kazanmak ve <i>içinde tutmak</i> , egzamayı kontrol etmek için ÇOK ÖNEMLİDİR.

Erek metinde kullanılan “içinde tutmak” ifadesi bir anlatım bozukluğuna neden olmaktadır. Bunun bir “akıcılık” hatası olduğu söylenebilir. Çünkü bu cümlede nemin neyin içinde tutulacağı anlaşılamayabilir. Kaynak metindeki “keeping it there” ifadesinin “nemi cildin içinde tutmak” anlamında kullanıldığı dşnlmektedir. Bu hatanın düzeltilmesi için verilen istem sonucu robot yeni bir eviri önermiştir:

Kullanıcı
“Cildin nemini geri kazanmak ve içinde tutmak” ifadesinde bir anlatım bozukluğu var. Bu cümleyi anlatım bozukluğunu giderecek şekilde tekrar çevirir misin?
ChatGPT
Elbette, anlatım bozukluğunu düzelterek evirebilirim: “Cildin nemini geri kazanmak ve ciltte tutmak”

Yukarıda görüldüğü üzere robot, anlatım bozukluğunun nereden kaynaklandığını algılamış ve nemin nerede tutulacağına dair bilgiyi eklemiştir. Fakat anlatım bozukluğuna neyin yol açtığına ilişkin bir bilgi robota verilmemiştir.

Örnek 4

KM	EM
Teenagers should use a gentle cleanser to wash <i>under the arms, genitals, feet</i> .	Gençler <i>kollar altı</i> , genital bölgeler, <i>ayaklar altını</i> yıkamak için nazik bir temizleyici kullanmalıdır.

Robotun erek metin sütununda vurgulandığı üzere “doğruluk” bağlamında iki hata yaptığı görülmektedir. Kaynak metindeki “under the arm” ifadesi “koltuk altı” yerine “kollar altı” şeklinde çevrilmiş “ayaklar” sözcüğünün yanına da “altını” sözcüğü eklenmiştir. Bu hata İngilizce cümlede “arms” ve “feet” sözcüklerinin “under” (“altı”) yer edatının arkasından gelmesinden kaynaklanıyor olabilir. Robottan önce “kollar altı” ifadesinin düzeltilmesi istenmiş, ardından cümlenin tamamını her iki hatayı da düzelterek şekilde tekrar çevirmesi istenmiştir:

Kullanıcı
“Kollar altı” Türkçede doğru bir ifade değil. “Under the arms” ifadesini tekrar çevirir misin?
ChatGPT
Özür dilerim, yanlış ifade kullandım. “Kollar altı” ifadesinin yerine doğru çeviri “koltuk altı” olmalıdır.
Kullanıcı
“Gençler kollar altı, genital bölgeler, ayaklar altını yıkamak için nazik bir temizleyici kullanmalıdır.” cümlesi hatalı. “Kollar altı” ve “ayaklar altı” ifadelerini düzeltir misin?
ChatGPT
Özür dilerim, hatalı çeviri yapmışım. İşte düzeltme: “Gençler, koltuk altı, genital bölgeler ve ayakları yıkamak için nazik bir temizleyici kullanmalıdır.”

İstem açık ve anlaşılır bir şekilde verildiği bu örnekte görüldüğü üzere robot her iki hatayı da gidermiştir. Ancak Örnek 5’te de görüleceği üzere, açık ve anlaşılır bir istem vermek her durumda robotun çeviri hatalarını düzeltilmesiyle sonuçlanmayabilmektedir.

Örnek 5

KM	EM
Apply a <i>thick</i> moisturising cream at least twice every day.	<i>Kalın</i> bir nemlendirici kremi en az günde iki kez <i>sürün</i> .

Yukarıdaki segmentte “thick” sözcüğünün karşılığı olarak “kalın” sözcüğünün kullanılması bir “doğruluk” hatası olarak değerlendirilebilir. “Kalın bir nemlendirici krem” ifadesi okura herhangi bir anlam ifade etmeyebilir. Robota “kalın” sözcüğünü kullanmasına ilişkin aşağıdaki soru yöneltilmiştir:

Kullanıcı
“Kalın bir nemlendirici krem” ifadesindeki “kalın” sözcüğü Türkçede kremi nitelemek için kullanılabilir mi?
ChatGPT
Evet, “kalın” sözcüğü Türkçede “krem”i nitelemek için kullanılabilir. Ancak, bazen bu tür nitelermeler daha iyi anlam aktarımı sağlamak amacıyla cümlenin başına veya sonuna taşınabilir. Önerdiğiniz cümlenin anlatımını geliştirebilmek adına farklı bir ifade kullanarak çevirebilirim: “En azından günde iki kez kalın bir nemlendirici krem sürün.”
Kullanıcı
“Kalın krem” ne demek?
ChatGPT

Özür dilerim, ifadeyi yanlış anlamışım. “Kalın krem” ifadesi, kıvamı daha yoğun olan, cildi daha etkili bir şekilde nemlendiren kremleri ifade eder. Bu tür kremler genellikle daha yoğun bir yapıya sahip oldukları için “kalın krem” olarak adlandırılırlar. Doğru bir eviri sunmak adına, nerim:
“Yoğun nemlendirici krem”

Robot ilk isteme yanıt olarak “kalın bir krem” ifadesinin Türkçede kullanıldığını belirterek cümlenin sözdizimini değiştirmiş, ancak “kalın” sözcüğünü değiştirmemiştir. Robota ikinci istemde “kalın krem” ifadesinin anlamı sorulmuş, robot ise yanıt olarak bunun doğru bir kullanım olduğunu yinelemiştir. Ancak bu kez “kalın krem”in tanımını “kıvamı daha yoğun olan, cildi daha etkili bir şekilde nemlendiren kremler” olarak vermiş ve çeviride “kalın” yerine “yoğun nemlendirici” nitelemesini kullanmıştır. Bu örnekten anlaşıldığı üzere bazı durumlarda tamamlayıcı sorular sormak ve robotun eviri kararlarını yeniden sorgulamasını istemek olumlu sonuç verebilmektedir.

Aynı segmentte grlen ikinci hata ise robotun “apply” sözcüğünün karşılığını “sürün” şeklinde vermesidir. Bu sözcük seçimini segmenti tek başına ele aldığımızda “hata” olarak değerlendirmek söz konusu olmasa da metnin devamında bir kullanım tutarsızlığı olduğu tespit edilmiştir.

KM	EM
<i>Apply</i> a thick moisturising cream at least twice every day.	Kalın bir nemlendirici kremi en az günde iki kez <i>sürün</i> .
Wash your hands before <i>applying</i> .	<i>Uygulamadan</i> nce ellerinizi yıkayın.

Bu tutarsızlığa ilişkin robota aşağıdaki soru yneltiymiş ve söz konusu tutarsızlığın giderilmesi sağlanmıştır:

Kullanıcı
“Apply” sözcüğü için “sürün”, “applying” sözcüğü için ise “uygulamadan” karşılıklarını kullanmışsın. Sence bu tutarlı bir kullanım mı?
ChatGPT
Haklısınız, tutarsız bir kullanım yapmışım, özür dilerim. Düzgün bir eviri sağlamak için tutarlı bir dil kullanmam gerekiyor. Doğru eviri şu şekildedir: “Nemlendirici kremi cilde en az günde iki kez uygulayın.”

Ancak robotun fiili tutarlı kullanmasına rağmen bu kez de “thick moisturising cream” ifadesindeki “thick” sözcüğünü çıkarttığı görülmektedir. Yukarıdaki istemde yalnızca fiil kullanıma ilişkin hataya işaret edildiği, belki de istemin net olmadığı düşünülmüştür. “Thick” ve “apply” sözcüklerinin kullanımına ilişkin istemlerin halihazırda verildiği göz önünde bulundurularak ve hataların tekrarlanmayacağı öngörülerek robottan iki cümlenin çevirisini bir kez daha düzeltmesi istenmiştir:

Kullanıcı
“Apply a thick moisturising cream at least twice every day. Wash your hands before applying.” cmlisini şöyle evirmişsin: “Kalın bir nemlendirici kremi en az günde iki kez sürün. Uygulamadan önce ellerinizi yıkayın.” “Apply” sözcüğü için “sürün”, “applying” sözcüğü için ise “uygulamadan” karşılıklarını kullanmışsın. Sence bu tutarlı bir kullanım mı?
ChatGPT
Özür dilerim, çeviride tutarsızlık olduğunu fark ettim. Doğru eviri “Apply” için “uygulayın”, “applying” için “uygulamadan” şeklinde olmalıdır. İlgili çeviriyi dzelttiğimde:

“*Kalın* bir nemlendirici kremi en az günde iki kez *uygulaym*. *Uygulamadan önce ellerinizi yıkayın*.”
Çeviri tutarsızlığı için özür dilerim ve düzeltme için teşekkür ederim.

Yukarıdaki cümlelerde robot “to apply” (“uygulamak”) fiilinin Türkçede kullanımına ilişkin tutarlılığı sağlamıştır. Ancak bu kez daha önceden verilmiş olan “kalın” sözcüğünü değiştirme istemini göz ardı ettiği ve çevirisinde yeniden kullandığı görülmektedir. Halbuki “thick moisturising cream” ifadesi için “yoğun nemlendirici krem” karşılığını önceki çevirisinde vermiş ve hatayı düzeltmiştir. Robotun en sık vurgulanan özelliği önceki düzeltme taleplerinden çıkarım yaparak çeviriyi daha amaca uygun biçimde gerçekleştirebilmesidir. Ancak yukarıdaki durumda hatalı kullanımı, daha önceden düzeltmiş olmasına rağmen, yinelemiştir. Bu da ChatGPT’ye verilecek istemlerin karşılaşılabilecek sorunları öngörerek, mümkün olduğunca açık bir şekilde formüle edilmesi ve ChatGPT’den alınan her çıktının her seferinde bir insan uzman tarafından kontrol edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Örnek 6

KM	EM
<i>Bleach baths</i> (like swimming pool water) may help settle flare-ups, especially if a skin infection may be present.	<i>Ağartma banyoları</i> (yüzme havuzu suyu gibi), özellikle cilt enfeksiyonu varsa şiddetlenmeleri yatıştırmaya yardımcı olabilir.

Erek metinde “bleach bath” teriminin “ağartma banyosu” şeklinde kullanıldığı görülmüştür. Bir cilt hastalığının tedavisiyle ilgili bir metinde “ağartma” sözcüğünün kullanılması okurlar tarafından cildin renginin açılması veya beyazlatılması olarak yorumlanabilir ve yanlış anlaşılmaya neden olabilir. Bu “terminoloji” hatasına ilişkin aşağıdaki sorular yöneltilmiştir:

Kullanıcı
“Ağartma banyosu” ne demek?
ChatGPT
“Ağartma banyosu,” cilt enfeksiyonlarının veya cilt rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntemde, suya az miktarda çamaşır suyu (sodyum hipoklorit) eklenir ve hastanın cilt veya vücut belli bir süre bu su içinde bekletilir. Ağartma banyosu, bakteri veya mikroorganizmaların öldürülmesine yardımcı olabilir ve bazı cilt sorunlarının tedavisine katkıda bulunabilir. Ağartma banyosu, genellikle doktor gözetiminde ve önerisiyle kullanılmalıdır.
Kullanıcı
Dermatoloji alanında yazılan Türkçe metinlerde “bleach bath” terimi için “ağartma banyosu” karşılığı mı kullanılıyor?
ChatGPT
Evet, genellikle Türkçe dermatoloji metinlerinde “bleach bath” terimi için “ağartma banyosu” terimi kullanılmaktadır. Bu terim, cilt enfeksiyonlarının veya cilt rahatsızlıklarının tedavisinde kullanılan bir yöntemi ifade etmek için kullanılır. Ancak, tıbbi terimlerin kullanımı zaman zaman farklılık gösterebilir, bu nedenle kesin bir uyumun her zaman sağlanması önemlidir.
Kullanıcı
Bana bununla ilgili güvenilir bir kaynak gösterebilir misin?
ChatGPT
Üzgünüm, şu an gerçek zamanlı internet taraması yapma yeteneğim yok, bu yüzden güncel ve doğrulanabilir kaynaklar sağlayamıyorum. Ancak, Türk Dermatoloji Derneği'nin (https://www.turkder.org.tr/) resmi web sitesi veya Türk tıp dergilerinde dermatoloji ile ilgili makaleler, “ağartma banyosu” teriminin kullanımına dair

güvenilir kaynaklar olabilir. Eğer daha fazla bilgi arıyorsanız, Türk tıp literatüründe dermatoloji terimleri ile ilgili makalelere ve kaynaklara göz atmanızı öneririm.

“Ağartma banyosu” teriminin açıklamasını yapan robottan verdiği bilgilerle ilgili “güvenilir” kaynakları sunması istenmiştir. Robot ise internet taraması yapamadığını belirtmiş ve güvenilir bir kaynak olarak Türk Dermatoloji Derneği’nin web sitesine başvurulmasını önermiştir.

“Ağartma banyosu”nun bir “terminoloji” hatası olduğu düşünülerek koşut metin taraması yapılmış ve öncelikle robotun da güvenilir bir kaynak olarak gösterdiği (ancak web sitesi adresini yanlış verdiği) Türk Dermatoloji Derneği’nin “Atopik Egzema Bilgilendirme Broşürü”⁶ incelenmiştir. Broşürde “ağartma banyosu” ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Türkiye’deki hastanelerin web sitelerinde de böyle bir tedavi yöntemi önerisi bulunamamıştır. Ardından Google Akademik sayfasında tıp uzmanları tarafından yazılmış metinlerde “ağartma banyosu” tedavisine ilişkin bir bilgi olup olmadığı araştırılmıştır. Ancak bu terimin genellikle tekstil alanında yazılmış akademik metinlerde kumaşın renginin ağartılması bağlamında kullanıldığı anlaşılmıştır. Sonuç olarak robotun verdiği “Türkçe dermatoloji metinlerinde “bleach bath” terimi için “ağartma banyosu” terimi kullanılmaktadır” bilgisi doğrulanmamıştır. Görüldüğu üzere robotun çevirdiği terimin doğrulanması ve bu amaçla dermatoloji alanından koşut metinlerin taranması görevinin bir insan eyleyici tarafından yapılması gerekmektedir. Bu örnekle birlikte, robotun önerdiği karşılığın doğru olup olmadığını sorgulama ve ardından gerekli araştırmayı yapmanın insana özgü tutum ve beceriler olarak büyük önem taşıdığı bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Örnek 7

KM	EM
Any <i>commercial soap</i> , despite saying “moisturising” should not be used on the skin, including the hands.	Nemlendirici yazsa bile <i>ticari sabunlar</i> , eller dahil cilde kullanılmamalıdır.

Terim kullanımı bağlamında yukarıdaki örnekte yer alan “ticari sabun” ifadesine dair bir sorgulama yapılmıştır. Robotun “commercial soap” teriminin karşılığı olarak kullandığı “ticari sabun” teriminin anlamı vermesi ve Türkçede kozmetik alanında yaygın olarak kullanıp kullanılmadığını açıklaması istenmiştir:

Kullanıcı
“Ticari sabunlar” terimi ne anlama geliyor?
ChatGPT
“Ticari sabunlar,” genellikle mağazalarda satılan, üretici veya marka tarafından üretilen ve geniş çapta tüketiciye sunulan sabunları ifade eder. Bu sabunlar genellikle farklı aromalar, kokular veya özelliklerle pazarlanır ve genel olarak kişisel bakım ürünleri olarak kullanılır. “Ticari sabunlar,” ev yapımı veya doğal sabunlardan farklı olarak, genellikle seri üretimde üretilir ve ambalajlanır.
Kullanıcı
“Ticari sabunlar” Türkçede kozmetik alanında yaygın olarak kullanılan bir terim mi?
ChatGPT
Evet, “ticari sabunlar” terimi Türkçe’de kozmetik alanında yaygın olarak kullanılan bir terimdir. Bu terim, kozmetik endüstrisinde üretilen, çeşitli türlerde ve amaçlarla kullanılan sabunları ifade etmek için kullanılır. Bu sabunlar, temizlik, cilt bakımı, kokular ve diğer kişisel bakım amaçları için üretilir ve genellikle mağazalarda, kozmetik satış noktalarında veya evrimii platformlarda satılır.

⁶ Erişim adresi: https://turkdermatoloji.org.tr/media/hasta_bilgilendirme/Atopik_Egzema.pdf

Kullanıcı
Bana bir "ticari sabun" örneği verir misin?
ChatGPT
Tabii, işte ticari bir sabun örneği: "Bir markanın 'Aloe Vera ve Yeşil Çay Özlü Yumuşatıcı Cilt Sabunu' adlı ürünü, ticari bir sabun örneği olabilir. Bu sabun, ciltte nem sağlamak ve yumuşatmak amacıyla özel içeriklerle üretilmiştir."

Robot, bu terimin kozmetik alanında kullanımına ilişkin soruya bunun Türkçede var olan bir kullanım olduğu yanıtını vermiştir. Örnek verilmesi istendiğinde alınan yanıtın pek de anlamlı olduğu söylenemez; çünkü herhangi bir sabunun içindeki maddeleri ve sabunun niteliklerini belirterek bunun "ticari sabun" olduğunu öne sürmüştü, "cilde nem sağlamak ve yumuşatmak" gibi özelliklere sahip bir sabun türü olarak tanımlamıştır. Bir önceki örnekte de görüldüğü üzere, insan çevirmenin robotun verdiği yanıtlarla sınırlı kalmayıp sözü edilen kullanıma yönelik derinlikli bir araştırma yapması ve bunun bir terminoloji hatası olup olmadığını ayrıntılarıyla araştırması gerekmektedir.

4. Sonuç gözlemleri

Yapılan inceleme sonucunda, ChatGPT'nin ücretsiz olarak erişilebilen 3.5 versiyonunun genellikle yapılan istemleri kabul etme ve sorgulamaksızın doğru sayma eğiliminde olduğu görülmüştür. Bu şaşırtıcı bir durum değildir: bu sohbet robotu insan tarafından yönlendirildikçe daha kesin çıktılar vermek amacıyla tasarlanmıştır. Dolayısıyla robotun doğru yönlendirildiği takdirde amaca uygun çeviri çıktıları üretmesi söz konusu olabilmektedir. Fakat yanlış yönlendirildiğinde ChatGPT'den alınan çıktının da çeviri işine atfedilen amaca uygun olamayabileceği söylenebilir. Yalnızca çeviride değil, diğer alanlarda da ChatGPT'den alınan çıktıların "güvenilirliğine" ilişkin araştırmalar yürütülmektedir (bkz. Jang ve Lukaszewicz, 2023; Khademi, 2023; Shen, Chen, Backes ve Zhang, 2023). Bazı araştırmalar ChatGPT'nin gelecekte kullanıcılarına daha "güvenilir" çıktılar sunma potansiyeli olabileceğini öne sürmüştür (ör. Törnberg, 2023; Walker ve diğerleri, 2023). Ancak, tıpkı makine çevirisinde olduğu gibi, ChatGPT'den alınan çıktıların da insan çevirmenin kontrolünü gerektirdiği açıktır. Çevirmenlerin iş yükünü azaltmaya yardımcı olan ve gitgide gelişen yapay zekâ teknolojisinin "uzman" bir insan çevirmene yarar sağlayacağı söylenebilir. Sonuç olarak, ChatGPT'den alınabilecek fayda ile insan çevirmenin çeviriye ilişkin farkındalığının ve uzmanlığının düzeyi arasında bir doğru orantı olduğu düşünülebilir.

Bu çalışmada olabildiğince detaylı bir çeviri görevi tanımı verilmesine karşın ChatGPT'nin metnin bazı segmentlerinde kaynak metin özelliklerine bağlı bir çeviri yapma eğiliminde olabildiği gözlemlenmiştir. Dolayısıyla robota geleneksel anlamda "statik", yani tek ve bir seferlik, bir çeviri görevi tanımı vermenin istenen sonucu veremeyebileceği çıkarımı yapılabilir. ChatGPT ile çeviri çıktısına ilişkin bir diyalog kurmak ve duruma uygun anlık istemler vermek gerekebilmektedir. İnceleme sonucunda elde edilen bir başka bulgu da ChatGPT'nin hata olarak değerlendirilen bir sözcüğü ya da söz öbeğini değiştirmesi ya da yeniden çevirmesi istendiğinde, ilgili sözcük ya da söz öbeğini doğru biçimde çevirirken, cümledeki başka bir sözcük ya da söz öbeğini, hatta sözdizimini değiştirebildiğidir. Dolayısıyla her istem sonrasında çeviri metni büyük bir titizlikle kontrol etmek gerekmektedir. Bunun da insan çevirmenin her bir çıktıyı eleştirel ve analitik bir gözle değerlendirme yeteneğinin yüksek olmasını gerektirdiğini öne sürmek mümkündür.

İnceleme sonucunda ortaya çıkan bir diğer bulgu da ChatGPT'nin alana özgü terim kullanımı ya da bir metin içindeki terimlerin tutarlı kullanımı konusunda hatalar yapabildiğidir. Terim kullanımına ilişkin

istemler verildiğinde ise ortaya son derece riskli bir durumun çıktığı, robotun MQM'deki hata kategorilerinden biri olan “gerçeklik” (“*verity*”) kapsamında değerlendirilebilecek hatalar yapabildiği görülmüştür. Bir başka deyişle, robot önerdiği terimin gerçek dünyada kullanılmadığı halde yaygın olarak kullanıldığı yönündeki yanlış bir bilgiyi (r. Türk Dermatoloji Derneği'nin web sitesi adresini yanlış vermesi) kullanıcıya verebilmektedir. Kullanıcının robotun verdiği ve ilk bakışta son derece inandırıcı bir şekilde gerçekmiş gibi duran bilgileri geçerli sayması ihtimali söz konusu olabilir ve bu son derece kritik bir soruna işaret edebilir. Çevirinin etik bir eylem olarak tanımlanması bağlamında, insan çevirmenin çevirdiği metnin sorumluluğunu taşımasının önemi ortaya çıkmaktadır. ChatGPT ürettiği çeviriden ve aldığı eviri kararlarından sorumlu tutulacağı bilinciyle hareket eden ve bunun yol açacağı sorunları üstlenen bir “insan” çevirmen değil, nihayetinde bir büyük dil modeli, bir *yapay zekâ*dır.

Yapay zekâ alanında yaşanan teknolojik gelişmeler, bugüne kadar insan çevirmeni eviri iş akışlarının dışına tamamen itmeyi başaramamıştır ancak söz konuşu iş akışlarını ve eviri senaryolarını geri döndürülemez biçimde değiştirmekte olduğu da bir gerçektir. Bu bağlamda, insan çevirmenin sahip olduğu bilgi ve becerilerini yeni senaryolarda kullanabiliyor ve uygulayabiliyor olması gerekmektedir. Dolayısıyla, insan çevirmenlerin günümüzdeki ve gelecekteki sektörel gereksinimler göz önünde bulundurulacak eğitilmesi önemlidir.

Bu çalışmanın odağında yer alan eviri görevi tanımı ve skopos kavramları halihazırda çevirmenlik mesleğinin ve eviri eğitiminin temelinde yer almaktadır. Bu kuramsal bilgiler ışığında insan çevirmenlerin robotlarla beraber nasıl çalışacağı konusunun eviri eğitimine entegre edilmesinden söz edilebilir. Örneğin, ğrencilerin ChatGPT'den alınan bir çıktıda sorunları tespit edebilme, sorunlara ilişkin bir strateji belirleyebilme, zm üretebilme ve bu doğrultuda robotun mümkün olan en doğru istemi verebilme gibi rolleri oynaması sağlanabilir. Makine evirisi çıktısına düzeltme yapmanın bir uzmanlık gerektirmesi gibi, sohbet robotlarıyla çalışmanın da farklı bir uzmanlığı insan çevirmenden beklediği açıktır. Bu noktada, insan çevirmenin sözü edilen alanda nasıl uzmanlaşacağı konusunda düşünülüp tartışılması ve ilgili uzmanlık çerçevesinde eğitim müfredatlarının oluşturulması gereklidir. nc bir saptama niteliğinde, ChatGPT gibi büyük dil modellerine dayanan sohbet robotlarının eviri alanında kullanılması bağlamında, “istem mühendisliği” denilen yeni uzmanlık alanının eviribilimciler tarafından eviri alanındaki derinlikli bilimsel araştırmalar temelinde sahiplenilmesi ve geliştirilmesi nerisi getirilebilir.

Son zamanlarda ChatGPT ve benzeri yapay zekâ uygulamalarının eğitim kurumlarında kullanılmasına ilişkin çeşitli tartışmalar yürütülmektedir. Akademideki herkesin artık bu gerçekliği kabul etmesi ve “yapay zekâ okuryazarlığı”nı geliştirmesi gerektiğini savunan Brent A. Anders, yapay zekâ okuryazarlığı bağlamında 4 başlıktan söz etmektedir: “yapay zekânın artık her yerde olduğuna ilişkin farkındalık”, “yapay zekâyı kullanabilme ve gücünden faydalanabilme becerisi”, “ğrenciler dahil herkesin yapay zekâyı kullanabileceği bilgisi” ve “yapay zekâya ilişkin eleştirel düşünme” (2023, s. 1). Buradan hareketle eviri ğrencilerinin ihtiyaçları göz önünde bulundurulacak bir “eviri amaçlı ChatGPT/sohbet robotu okuryazarlığı eğitimi”nin uygulamalı eviri dersi izlencelerine dahil edilmesi önerilebilir. Bu bağlamda, eviri ğrencilerinin robotun ne tür eviri hataları yapabileceğini ya da ne tür “tuzaklara” düşebileceğini ngrebilmelerinin yanı sıra ne tür istemlerle ChatGPT'yi daha işlevsel hale getirebileceklerine ilişkin farkındalık geliştirmeleri sağlanabilir.

Kaynakça

- Alimen, N. ve Öner Bulut, S. (2020). Çevirinin teknolojikleşmesi bağlamında insan çevirmenin rollerini yeniden düşünmek: Çevirmen eğitiminde teknik metin yazarlığı. *Turkish Studies-Language and Literature*, 15(3), 1047–1062. doi:10.47845/TurkishStudies.45679
- Alimen, N., Öner Bulut, S. ve Karadağ, A. B. (2023). Yapay Zekâ, Dil ve Çeviri. B. Küçükcan ve B. F. Yıldırım (Ed.), *Yapay zekâ: Disiplinlerarası yaklaşımlar içinde* (s. 81-103). İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Anders, B. A. (2023). Is using ChatGPT cheating, plagiarism, both, neither, or forward thinking?. *Patterns*, 4(3), 1-2. doi: 10.1016/j.patter.2023.100694
- Cadwell, P., o'Brien, S., ve Teixeira, C. S. (2018). Resistance and accommodation: factors for the (non-) adoption of machine translation among professional translators. *Perspectives*, 26(3), 301-321. doi: 10.1080/0907676X.2017.1337210
- Calvo, E. (2018). From translation briefs to quality standards: Functionalist theories in today's translation processes. *Translation & Interpreting*, 10(1), 18-32.
- Doherty, S. ve Kenny, D. (2014). The design and evaluation of a statistical machine translation syllabus for translation students. *The Interpreter and Translator Trainer*, 8(2), 295-315. doi: 10.1080/1750399X.2014.937571
- Doherty, S., Moorkens, J., Gaspari, F. ve Castilho, S. (2018). On education and training in translation quality assessment. J. Moorkens, S. Castilho, F. Gaspari ve S. Doherty (Ed.), *Translation quality assessment: From principles to practice* içinde (s. 95-106). Cham: Springer. doi: 10.1007/978-3-319-91241-7_5
- Dorothy, K. (2022). Human and machine translation. Dorothy Kenny (Ed.), *Machine translation for everyone: Empowering users in the age of artificial intelligence* içinde (s. 23-49). Berlin: Language Science Press. doi: 10.5281/zenodo.6759976
- Flanagan, M., ve Christensen, T. P. (2014). Testing post-editing guidelines: how translation trainees interpret them and how to tailor them for translator training purposes. *The Interpreter and Translator Trainer*, 8(2), 257-275. doi: 10.1080/1750399X.2014.936111
- Jang, M., ve Lukasiewicz, T. (2023). Consistency analysis of ChatGPT. *arXiv*. doi: 10.48550/arXiv.2303.06273
- Kenny, D., ve Doherty, S. (2014). Statistical machine translation in the translation curriculum: overcoming obstacles and empowering translators. *The Interpreter and Translator Trainer*, 8(2), 276-294. doi: 10.1080/1750399X.2014.936112
- Khademi, A. (2023). Can ChatGPT and bard generate aligned assessment items? A reliability analysis against human performance. *Journal of Applied Learning & Teaching*, 6(1), 75-80. doi: 0.37074/jalt.2023.6.1.28
- Kreger, V., Aintablian, H., Diamond, L. ve Taira, R. B. (2019). Google Translate as a tool for emergency department discharge instructions? not so fast! [Ek materyal]. *Annals of Emergency Medicine*, 74(4), S5-S6. doi: 10.1016/j.annemergmed.2019.08.013
- Luo, X. (2021). Translation in the time of COVID-19. *Asia Pacific Translation and Intercultural Studies*, 8(1), 1-3. doi: 10.1080/23306343.2021.1903183
- Mahadin, D. K. ve Olimat, S. N. (2022). Jordanian translators' use of machine translation and glossary of COVID-19 terminology with reference to Arabic. *New Voices in Translation Studies*, 18(1), 25-54. Erişim adresi: <https://newvoices.arts.chula.ac.th/index.php/en/article/view/473/523>
- Massey, G. (2021). "Re-framing conceptual metaphor translation research in the age of neural machine translation: Investigating translators' added value with products and processes." *Training Language and Culture*, 5(1): 37–56. doi: 10.22363/2521-442X-2021-5-1-37-56

- Massey, G., ve Kiraly, D. (2019). The future of translator education: A dialogue. *Cultus: The Journal of Intercultural Mediation and Communication*, 12: 15–34. Erişim adresi: http://www.cultusjournal.com/files/Archives/Cultus_2019_12-_2.pdf#page=21
- Moorkens, J. (2017). Under pressure: Translation in times of austerity. *Perspectives*, 25(3), 464–477. doi: 10.1080/0907676X.2017.1285331
- Moorkens, J. (2018). What to expect from neural machine translation: A practical in-class translation evaluation exercise. *The Interpreter and Translator Trainer*, 12(4): 375–387. doi: 10.1080/1750399X.2018.1501639
- Nitzke, J., Hansen-Schirra, S. ve Canfora, C. (2019). Risk management and post-editing competence. *The Journal of Specialised Translation*, 31, 239-259. Erişim adresi: https://jostrans.org/issue31/issue31_toc.php
- Nord, C. (1997). *Translating as a purposeful activity: Functionalist approaches explained*. Manchester: St. Jerome.
- O'Brien, S. (2012). Translation as human–computer interaction. *Translation spaces*, 1, 101-122. doi: 10.1075/ts.1.050br
- O'Brien, S. (2022). How to deal with errors in machine translation: Postediting. Dorothy Kenny (Ed.), *Machine translation for everyone: Empowering users in the age of artificial intelligence* içinde (s. 105-120). Berlin: Language Science Press. doi: 10.5281/zenodo.6759982
- Olohan, M. (2011). Translators and translation technology: The dance of agency. *Translation Studies* 4(3), 342–357. doi: 10.1080/14781700.2011.589656
- Öner, I. ve Öner Bulut, S. (2021). Post-editing oriented human quality evaluation of neural machine translation in translator training: A study on perceived difficulties and benefits. *transLogos Translation Studies Journal*, 4(1), 100–124. doi: 10.29228/transLogos.33
- Öner Bulut, S. ve Alimen, N. (2023). Translator education as a collaborative quest for insights into the re-positioning of the human translator (educator) in the age of machine translation: the results of a learning experiment. *The Interpreter and Translator Trainer*. 17(3), 375-392. doi: 10.1080/1750399X.2023.2237837
- Öner Bulut, S. (2019). Integrating machine translation into translator training: Towards 'human translator competence'? *transLogos Translation Studies Journal*, 2(2), 1–26. doi: 10.29228/transLogos.11
- Pekçoşkun Güner, S. ve Güner, E. S. (2023). Çeviri iş akışında makine çevirisi sistemleri ve sohbet robotlarının bütünlüşik kullanımı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö12), 739-757. doi: 10.29000/rumelide.1330542
- Ragni, V. ve Nunes Vieira, L. (2022). What has changed with neural machine translation? A critical review of human factors. *Perspectives*, 30(1), 137-158. doi: 10.1080/0907676X.2021.1889005
- Reiss, K. (1988). Metne bağımlı çeviri stratejileri (G. Refiğ, ev.). *Metis eviri*, 3, 72-82. (Orijinal eserin yayın tarihi 1983).
- Shen, X., Chen, Z., Backes, M. ve Zhang, Y. (2023). In ChatGPT we trust? measuring and characterizing the reliability of ChatGPT. *arXiv*. doi: 10.48550/arXiv.2304.08979
- Törnberg, P. (2023). ChatGPT-4 outperforms experts and crowd workers in annotating political twitter messages with zero-shot learning. *arXiv*. doi: 10.48550/arXiv.2304.06588
- Vermeer, H. J. (2000). "Skopos and Commission in Translational Action." (A. Chesterman, ev.). L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* içinde (s. 221–232). Londra: Routledge.
- Vermeer, H. J. (2004). Çevirinin doğası-bir özet (ř. Bahadır ve D. Dizdar, ev.). M. Rifat (Ed.), *eviri seçkisi 2: Çeviri(bilim) nedir?* içinde (s. 257-267). İstanbul: Dünya Yayıncılık. (Orijinal eserin yayın tarihi 2003).

- Vieira, L. N. ve Alonso, E. (2020). Translating perceptions and managing expectations: an analysis of management and production perspectives on machine translation. *Perspectives*, 28(2), 163-184. doi: 10.1080/0907676X.2019.1646776
- Walker, H. L., Ghani, S., Kuemmerli, C., Nebiker, C. A., Müller, B. P., Raptis, D. A. ve Staubli, S. M. (2023). Reliability of medical information provided by ChatGPT: Assessment against clinical guidelines and patient information quality instrument. *Journal of Medical Internet Research*, 25. doi:10.2196/47479
- White, J., Fu, Q., Hays, S., Sandborn, M., Olea, C., Gilbert, ... J. ve Schmidt, D. C. (2023). A prompt pattern catalog to enhance prompt engineering with ChatGPT. *arXiv*. Erişim adresi: <https://arxiv.org/pdf/2302.11382.pdf>
- Williamson, J. M. L., ve Martin, A. G. (2010). Analysis of patient information leaflets provided by a district general hospital by the Flesch and Flesch–Kincaid method. *International journal of clinical practice*, 64(13), 1824-1831. doi: 10.1111/j.1742-1241.2010.02408.x
- Yamada, M. (2023). Optimizing machine translation through prompt engineering: An investigation into ChatGPT's customizability. *arXiv*. doi: 10.48550/arXiv.2308.01391